

2, 4, 6, 8

Prof. Saša Popovic
Ekonomski fakultet u Podgorici

Na samom početku da se nešto dogovorimo - ne tražite da počnem od jedinice. Jedan je simbol Boga, a mi smo samo ljudi. Jedan, to je broj iz kojeg sve nastaje, koji od ničega stvara sve. Zato je jedinica rezervisana za Boga. Ne vjerujete?! Onda prikacite uz jedinicu niz nula, kolonu ničega, i vidite šta dobijate. Jedan je i ona tajanstvena tacka sa početka geometrije, koju uvijek pretpostavljamo, a onda je sve stvar umnožavanja, baš kao što podsjeća Borhes na početku jedne svoje kratke price¹, gdje kaže: „Prava se sastoji iz beskonacnog broja tacaka, ravan se sastoji iz beskonacnog broja pravih, prostor se sastoji iz beskonacnog broja ravni“. Tako tvrdi i savremena matematika, koja i dan danas dubi na onoj pretpostavljenoj tacki s' početka.

2

Držacu se redoslijeda navedenog u naslovu i početci sa dvojkom. U stvari sa dvojkom je sve i počelo. Biblija kaže: „U početku stvori Bog nebo i zemlju“. Uvijek postoji neka linija razdvajanja i tek onda prepoznamo na kojoj smo strani.

Kada kao djeca upoznajemo svijet, kada učimo da iskustvo organizujemo u obrasce, učimo i prve principe razmišljanja. I tu prepoznamo one fluidne linije razdvajanja između toplog i hladnog, slatkog i slanog, prljavog i čistog.

U školi učimo da su jedan i nula u osnovi binarnog koda. „Ima struje“ i „nema struje“ je u osnovi elektronskih kola. Dva, to je pretpostavka linearnog modela, kao što kaže jednačina prave kroz dvije tačke. O dvojstvu je mnogo toga već rečeno. Dobro i zlo su u osnovi etike. Lijepo i ružno su u osnovi estetike. Dva, to smo ti i ja, i eto ti sociologija. Dva su jin i jang!

I baš tu, kod jina i janga, lako možemo uvidjeti magiju dvojke! Dva, u smislu teze i antiteze, stvara sintezu, a to je već novi kvalitet. Zato, ostati na nivou 2 podrazumijeva znati samo za lijevo i desno, a nikada ne potražiti gore i dolje. Dva često zna da flertuje sa ideologijom i politikom. „Dva oka u glavi“, govorili su nekada za Srbiju i Crnu Goru.

Kada smo već kod politike, ostati na nivou dva znači uzeti glasacki listić na kojem se nude opcije DA ili NE. Neki genije je kasnije, uvidjevši sintezu ove dvije opcije na glasackom listiću, dodao i opciju UZDRŽAN, i to UZDRŽAN postalo je korpa za otpatke (*recycle bin*) u koju se trpa nedostatak znanja, hrabrosti ili morala u politickom odlucivanju.

¹ Horhe Luis Borhes, argentinski književnik

Ostati na dva, to je već ozbiljan problem! Ali, trojka u razmišljanju nije naredni korak. Ona je rezervisana ne za razmišljanje, već za vjerovanje. Sveto Trojstvo! A zatim i za citav niz nabralica, razbajalica i bajalica. Trojka služi za lakše pamćenje predstavnika pojedinih pravaca i škola mišljenja. Elejci: Parmenid, Zenon i Melis; grčki tragicari: Eshil, Sofokle i Euripid. Trojka izgleda ima i ideološke sklonosti: Marks, Engels i Lenjin. Trojka, to su one tri tačke u tekstu kojima se označava naša nedorečenost. Zato se trojkom nisam ozbiljnije bavio u ovoj priči o razmišljanju.

Skok sa dvojke na četvorku nije nimalo lak. Često nas plaše kada želimo da se približimo četvorci. Evo anegdote koju sam čuo od jednog instruktora vožnje. To je, zapravo, uputstvo za mijenjanje brzina, namijenjeno vozačima početnicima:

- Instruktor kaže: "Prvom krećeš, drugom skrećeš, trećom voziš!"
- „A četvrta?“ – pita početnik.
- Nema četvrte za početnike, budalo!

Mnogo kasnije shvatimo da, ukoliko ne vozimo četvrtom, mnogo kasnimo za svijetom.

4

Zašto se, ipak, u razmišljanju došlo do četvorke? Vjerovatno zato što četvorka predstavlja prethodni stepen razmišljanja dignut na kvadrat. Jeste li primijetili kako se povećavala operativna memorija kod računara: 2 MB RAM-a, pa 4, 16, 32, 64, 128, 256 MB RAM-a. To nije slučajno! Kompjuterske memorije razvile su se na bazi kvadrata dvojke.

Često nam stariji govore „otvori četvoro očiju“.

Kada je jednom otišao od kuće, da bi se mogao vratiti, čovjek je morao imenovati strane svijeta i opet dobio četiri: istok, zapad, sjever, jug. Od tada je lakše u prostoru.

Znate li kako ćete lako prepoznati mladog ekonomistu? On još uvijek govori sa drugog nivoa – ponuda i tražnja. Nešto zreliji ekonomista može se prepoznati po tome što misli na nivou četiri. Nažalost, kod većine to ostane i krajnji domet. Zreliji ekonomista, kada govori o ekonomskim problemima, koristi SWOT analizu. SWOT je skraćena, od engleskih riječi **Strengths** (prednosti), **Weaknesses** (slabosti), **Opportunities** (mogućnosti) i **Threats** (opasnosti).

I vi, ako hoćete da kvalitetnije dimenzionirate svoje razmišljanje, možete primjenjivati SWOT model. Ali, ipak oprezno sa njim, jer on često sebe predstavlja vrednijim nego što jeste i uspijeva da zavede onoga koji se trudi da misli.

U traženju primjera za cetvorku podjimo ponovo do Svetog pisma, ali ovoga puta genetskog. Genetsko sveto pismo sastoji se od samo četiri slova: A, T, G i C, što dolazi od početnih slova četiri aminokiseline koje formiraju DNK: **A**denin, **T**imin, **G**uanin i **C**itozin. Sva živa priroda se, očigledno, može opisati samo sa četiri slova. Kombinacije, to smo mi!

„Krajnji je san biologa imati slijed DNK, programski kod života, i moći ga uređivati kao što se uređjuje dokument u word procesoru“, kaže Majkl Vest, generalni direktor firme *Advanced Cell Technologies*. Sudeci po troškovima cijepanja gena, koji su 1975. godine iznosili 150 miliona dolara, 1998. godine 150 dolara, a danas već 50 dolara, neće još mnogo vremena proći kada će ljudi nastali genetskim modifikovanjem po principu „cut and paste“ šetati našim ulicama. Bice to „konstruisani pojedinci u konstruisanom društvu“, kažu dva profesora iz Švedske u knjizi *Karaoke kapitalizam*.²

Cetiri, to smo ti, ja i nas dvoje, objašnjava u parku jedan dječak svom drugaru.

Šta bi cetvorka mogla da znači u politickom smislu? Ona bi značila da na ranije pomenutom glasackom listicu postoje četiri opcije: DA, NE, UZDRŽAN I ISKRENO, gdje pored poslednje opcije stoji: *molimo upišite citko*.

Ko misli u četiri dimenzije, taj ozbiljno misli o svijetu.

Medjutim, savremene tehnike za unapredjenje razmišljanja podižu nas sa nivoa 4 na nivo 6.

6

U ovom prelazu od pomoci je Edvard de Bono. To je onaj koji je rekao: *„Vrijeme je da smislimo kako da sprovodimo pozitivne revolucije u kojima ne postoje neprijatelji, već samo konstrukcije za poboljšanje situacije“*³.

Edvard de Bono u proces razmišljanja uvodi dva nova aspekta. On proces razmišljanja očovječuje.

Šta to nedostaje prethodnom, SWOT, modelu razmišljanja? Prvo, to je model bez covjeka. On nema emociju. Dakle, to je model za mašine. Siguran sam da vam se nikada nije dogodilo da vaš kompjuter ispljune disketu zbog toga što mu se ne svidja njen sadržaj, ili, da se, nedaj bože, vaš kompjuter zaljubi u sliku vaše djevojke na plaži Kamenovo. Drugo, SWOT analiza nema korektivni korak, tj. nema povratnu logicku petlju i time ne dozvoljava da posumnjamo u nju, da se zapitamo da li dobro razmišljamo kada razmišljamo.

² Jonas Ridderstrale I Kjell Nordstrom, **Karaoke kapitalizam**, Differo, Zagreb, str. 38.

³ Edvard de Bono „Naučite Vaše dete kako da razmišlja“, Narodna knjiga, Beograd, str. 26.

De Bono nam stavlja na glavu šest šešira u šest boja i preporučuje da, u skladu sa svakom bojom, drugacije razmišljamo, a zatim da šešire zavrtimo. Kada na glavu stavite šešir određene boje morate se u razmišljanju strogo pridržavati aspekta koje ta boja podrazumijeva:

BIJELI ŠEŠIR – govorite o podacima, činjenicama, informacijama; pitajte se koje informacije imate ili koje su vam informacije potrebne.

CRNI ŠEŠIR – kritički osvrt na problem o kojem se razmišlja.

ŽUTI ŠEŠIR – prednosti pogodnosti, uštede.

ZELENI ŠEŠIR – nove ideje, alternative; šta još da se učini da bi nešto bilo bolje?

CRVENI ŠEŠIR – emocije, osjecanja, slutnje, intuicija. Ovo SWOT nema!

PLAVI ŠEŠIR – razmišljanje o razmišljanju; kontrola procesa razmišljanja. Povratna petlja kojom se uvijek pitamo da li smo dobro razmišljali kada smo razmišljali. Tu slobodu vam nikada neće pružiti SWOT model, a vrlo rijetko neki univerzitetski profesor!

8

Bilo bi zaista drugacije sve, i mislio bih da 6 šešira za razmišljanje pruža dovoljno misaonog prostora, da jednog popodneva u moje poštansko sanduce nije stigla žuta koverta, a u koverti članak mog dragog prijatelja, naslovljen *Jednostrano tacne teorije*, a u fusnoti članka piše: *Djuro Šušnjic, Partly Correct Theories, Sociologija, vol. XXX, br. 2 - 3 1988.*

Profesor Šušnjic navodi 8 parametara (kriterijuma) razmišljanja i kaže: „*O svakoj pojavi može se misliti i govoriti s obzirom na njeno **poreklo**, njenu **strukturu**, njen **razvoj**, njenu **funkciju**, njenu **formu**, njenu **istinu**, njeno **znacenje** i njenu **vrednost**“.*

Sada je već mnogo zabavnije misliti. Ispade, eto, da za siguran povratak kući nisu dovoljni samo istok, zapad, sjever i jug! Pa i nisu! Zato imamo još i sjeveroistok, sjeverozapad, jugoistok i jugozapad. Opet osam! Ko je, stvarno, taj koji je razvukao strane svijeta na osam strana?

Dalje, zamislite glasacki listić pripremljen u skladu sa predlozima profesora Šušnjica. Bio bi to zaista ambiciozan politički poduhvat da od naših građana tražimo da se, kada o političkim pitanjima misle, osvrnu na njihovo porijeklo, strukturu, razvoj, funkciju, formu, istinu, znacenje ili vrijednost. Ne bi, kao nekada, u našem političkom životu postojala samo dva nivoa - Milo i Momir. Zbilja, kakav bi bio rezultat izbora u nekoj zemlji sa takvim glasackim listićima?

Ovaj niz 2, 4, 6, 8 može se povezati i sa životnim ciklusom preduzeca. Rekao bih da je 2 adolescentski nivo, 4 mladalacko doba firme, 6 zrelo doba, a 8,..., neka to bude broj preduzeca koje sam u dosadašnjem radu upoznao, a ciji su menadžeri znali neku tehniku razmišljanja.

Ako postoji neki doprinos ovog teksta, on je u tome što rasute pomenute nivoe razmišljanja dovodi u isti (kon)tekst i cini ih uporedivima. Na kraju, nivoe ostavljam nanizane po aritmetickom nizu, što jasno navodi inteligentnog citaoca na zakljucak da desetke iz razmišljanja još uvijek nema.